

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI**

Qo‘lyozma huquqida
UO‘K 338.48-6:615.8(575.152)

SHAYMANOVA NIGORA YUSUPOVNA

**O‘ZBEKISTONDA REKREATSIYA TURIZMINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)**

08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

**Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy)
ilmiy darajasini olish uchun tayyorlangan
DISSERTATSIYA**

**Ilmiy rahbar: M. Amonboyev
iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor**

Toshkent – 2025

MUNDARIJA

KIRISH	3
I BOB Turizm sohasida rekreatsiya turizmini rivojlantirishning konseptual asoslari	13
1.1 O'zbekistonda rekreatsiya turizmini rivojlantirishning nazariy asoslari	13
1.2 Rekreatsiya turizmining rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar	28
1.3 O'zbekistonda sanatoriy va sog'lomlashtirish maskanlarini rivojlantirishda xorij tajribasidan foydalanish	39
I bob bo'yicha xulosa	51
II BOB Hududlarda rekreatsiya resurslaridan samarali foydalanish tahlili	53
2.1 Mintaqaviy hususiyatlar asosida turistik va rekreatsion hududlarning hozirgi holati tahlili	53
2.2 Hududlarda rekreatsiya turizmini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	64
2.3 Qashqadaryo hududida mavjud rekreatsiya hududlarining tabiiy sharoitlari tahlili	83
II bob bo'yicha xulosa	92
III BOB Qashqadaryo viloyatida rekreatsiya turizmini rivojlantirish istiqbollari	95
3.1 Qashqadaryo viloyatida rekreatsiya turizmini rivojlantirish uchun zarur shart- sharoitlar	95
3.2 Qashqadaryo viloyatida sog'lomlashtirish hamda turizm zonalarini rivojlantirish imkoniyatlari	105
3.3 Qashqadaryo viloyatida rekreatsiya turizmini samarali rivojlantirish	113
III bob bo'yicha xulosa	130
Xulosa	132
Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati	134
Ilovalar	140

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Jahon iqtisodiyotida rekreatsiya turizmini rivojlantirish nafaqat yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sishiga, balki mehnat bozorida yangi ish o'rinlarini yaratish, infratuzilmani modernizatsiya qilish, tabiiy va

madaniy resurslardan samarali foydalanish orqali hududiy rivojlanishni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Rekreatsion turizm – ya'ni dam olish va sog'lomlashtirishga yo'naltirilgan sayohat shakli – nafaqat inson salomatligini tiklash va psixologik rehabilitatsiyani ta'minlash, balki iqtisodiy jihatdan yuqori rentabellikka ega faoliyat turi sifatida ham ko'zga tashlanmoqda. "Rivojlangan davlatlar tajribasiga nazar tashlansa, bu mamlakatlarda turizm, xususan, rekreatsiya turizmining barqaror rivojlanishi hisobiga yillik yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sish sur'atlari 8–10% atrofida bo'layotgani kuzatilmoqda"¹. Ushbu turizm yo'nalishi orqali iqtisodiyotning xizmatlar sohasi diversifikatsiya qilinadi, mahalliy va xalqaro sarmoyalarni jalb qilish imkoniyatlari kengayadi, shuningdek, aholi salomatligini tiklash va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga hissa qo'shiladi. "Rekreatsion resurslarga boy bo'lgan hududlarda dam olish va sog'lomlashtirish turizmiga yo'naltirilgan investitsiyalar nafaqat yangi ish o'rinlarini yaratish, balki hududiy differentsial rivojlanish muvozanatini ta'minlashga ham xizmat qilmoqda. 2030-yilgacha xalqaro turistlar yiliga dunyo bo'yicha 3,3 foizga ko'payishi prognoz qilinmoqda"². Shu bois, rekreatsiya turizmini rag'batlantirish global iqtisodiy o'sishning barqaror va inklyuziv modellarini shakllantirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Jahonda rekreatsiya turizmini rivojlantirish istiqbollari o'ld oid ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlari ushbu turizm turining iqtisodiy samaradorligini baholash, ekologik barqarorlik va resurslardan oqilona foydalanish modellarini ishlab chiqish, raqamli texnologiyalar asosida xizmatlar sifatini oshirish, demografik va ijtimoiy omillarni hisobga olgan segmentasiya strategiyalarini takomillashtirish, shuningdek, rekreasion hududlarni boshqarishning innovasion va kompleks yondashuvlarini joriy etish kabi masalalarni qamrab oladi. Shu bilan birga, global iqlim o'zgarishi, transport logistikasi, soliq va investisiya siyosati kabi tashqi omillarning ta'sirini tahlil qilish ham muhim ilmiy yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

¹ UN-Tourism 2024 World Tourism Barometer.

² World Tourism Organization (UNWTO) Tourism highlights report. 2022 edition.

Yangi O‘zbekistonda ham, jahondagi singari, zamonaviy urbanizatsiya, jadallashgan hayot tarzi aholining dam olishga bo‘lgan ehtiyojini oshirmoqda. Buning natijasida, rekreatsiya turizmiga talab ko‘paymoqda va shu bilan birga, turli davlatlar o‘zlarining sanatoriya va kurort infratuzilmasini targ‘ib qilish orqali turistlarni jalb qilmoqda. Turizm sohasini rivojlantirish uchun mamlakatimizda keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Buning natijasida, turizm eksporti hajmi 1,6 karra oshib, 3,5 mlrd dollarga yetdi, 2 mingdan ortiq yangi tadbirkorlar ish boshladi. O‘zbekistonda 2024 yilda sayyohlar oqimi ilk bor 10 mln. dan oshdi. Sayyohlar oqimini yanada ko‘paytirish maqsadida, yangi turistik yo‘nalishlar hamda rekreatsiya va sog‘lomlashtirish maskanlarini rivojlantirish, tog‘ oldi tumanlarida mehmon uylarini tashkil etish vazifalari qo‘yilgan. Rekreatsiya turizmini rivojlantirish salohiyati yuqori bo‘lgan respublikamizning 4 ta tog‘li hududlarida turistik-rekreatsion zonalar tashkil etilishi rejalashtirilgan bo‘lsa, shulardan “Chorvoq” turistik-rekreatsion zonasi, “Zomin” turistik-rekreatsion zonasi, “Ohalik – Oqbo‘yro – Mironko‘l” turistik-rekreatsion zonasi, “G‘elon” turistik-rekreatsion zonalar tashkil etilib, dam olish maqsadida tashrif buyurgan turistlarni qabul qilmoqda. Ushbu chora-tadbirlar rekreatsiya turizmini rivojlantirish istiqbollari o‘ldirilgan ilmiy tadqiqotlarning dolzarbligi va ahamiyati oshib borayotganligini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 12-yanvardagi PF-9-son “Respublikaga xorijiy turistlar oqimini keskin oshirish hamda ichki turizmni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”, 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son “O‘zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”, 2018-yil 3-fevraldagi PF-5326-son “O‘zbekiston Respublikasi turizm salohiyatini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratish bo‘yicha qo‘shimcha tashkiliy chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmonlari, 2024-yil 25-sentyabrdagi PQ-335-son “O‘zbekiston Respublikasida tibbiy va sog‘lomlashtirish turizmini yanada rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”, 2023-yil 26-

apreldagi PQ-135-son “Respublikaning turizm salohiyatini jadal rivojlantirish hamda mahalliy va xorijiy turistlar sonini yanada oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori hamda mazkur sohaga tegishli bo‘lgan boshqa me‘yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlariga mosligi. Dissertatsiya tadqiqoti respublika fan va texnologiyalar rivojlanishining “Demokratik va huquqiy jamiyatni ma’naviy-axloqiy va madaniy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish” ustuvor yo‘nalishiga muvofiq bajarilgan.

Mavzuning o‘rganilganlik darajasi. Turizm sohasi va uning tarkibida rekreatsiya turizmini rivojlantirishning ilmiy-nazariy va metodologik jihatlari ko‘plab xorijiy olimlar, jumladan: I.R.González, R.Manning, C.M.Hall & Page, Y.Wang, Y.Chen, W.Zhang, I.Chao Li, K.K.Kuzminyh, R.Galkova, Yu.A.Knni, O.R.Radchenko, Eva Eyler, Hanna Sarkisian, Margaryta Liganenko, Sheida Golbad, Kambiz, O.Drebot singari olimlarning ishlarida alohida ahamiyat kasb etadi³.

³ Turizm va rekreatsiya geografiyasi [o‘quv- uslubiy qo‘llanma]/ A. S. Sadullayev, S. Avezov, A.Matchanova-Xiva: Xorazm Ma‘mun Akademiyasi, 2019.- 100 b., O‘zbekistonda turizm – rekreatsion xizmatlarni rivojlantirish xususiyatlari va tendentsiyalari. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. –SamISI, 2018 y. - 12 b, Abdulxakimov Z. T. Mintaqada rekreatsiyasidan foydalanishning tashkiliy-iqtisodiy asoslarini takomillashtirish (Namangan viloyati misolida). Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. –SamISI, 2019 y. - 12 b., Квартальнов В. А. Туризм. Учебник. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.Isabel, González, Ríos. (2023). The Impact of Health Tourism on Destinations and Attitudes of Local Residents. *Advances in hospitality, tourism and the services industry (AHTSI) book series*, doi: 10.4018/978-1-6684-6692-6.ch005, Manning, R. (2011). *Recreation resource planning: Frameworks, techniques, and applications.*, Hall, C. M., & Page, S. J. (2014). *The geography of tourism and recreation: Environment, place and space.*, Fischer-Kowalski, M., & Haberl, H. (2007). "Social metabolism: A metric for biophysical studies on economies in transition". Springer Science & Business Media., Elinor, L. (2012). "A New Era of Environmental Policies: Toward a Sustainable Future". Springer Science & Business Media., Mills, K. (2006). "Managing Outdoor Recreation: Case Studies in the National Parks". CABI Publishing., Konstantin, Kuzminyh., Regina, Galkova. (2020). Analysis of positioning of sanatorium-resort institutions of the Republic of Bashkortostan and their promotion using innovative technologies. doi: 10.1051/E3SCONF/202020808021, Yu, A, Knni., O., R., Radchenko., A, R, Urazmanov., L, A, Balabanova. (2020). Current state and development of the sanatoriums-health resorts potential of the Republic of Tatarstan. *Kazanskiy meditsinskiy zhurnal*, doi: 10.17816/KMJ2020-561., Eva, Eyler. (2014). *Planning the Nation: The Sanatorium movement in Germany.* The Journal of Architecture, doi: 10.1080/13602365.2014.966587, Hanna, Sarkisian., Margaryta, Liganenko., Sheida, Golbad, Kambiz. (2022). Modern determinants of consumer needs and analysis of the market of peloid therapy in SPA resorts. *Technology audit and production reserves*, doi: 10.15587/2706-5448.2022.261880., S., P., Balashova. (2022). The market of spa services: problems and prospects of development. *Экономика профессия бизнес*, doi: 10.14258/epb202235, O., Drebot., Kateryna,

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi (MDH) davlatlarida rekreatsiya turizmi va uni rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillarning nazariy jihatlarini I.F.Jukovskaya, M.V.Krasnova, O.B.Yares. M.D.Mamadiyarov, B.A.Joldasbekova, T.N.Grigorenko, L.B.Vampilova, V.G.Veledinskiy, A.M.Vetitnev, L.A.Vyatkin, Y.A.Djandjugazova, N.G.Mojayeva, V.S.Senin, Yu.M.Sharunenko, singari olimlarning tadqiqot ishlarida o'rganilgan ⁴.

Mahalliy olimlardan, A.M.Abduvohidov, A.A.Eshtayev, M.T.Aliyeva, I.Tuxliyev, S.R.Safayeva, A.N.Norchayev, X.F.Ochilova. U.Matyakubov, D.S.Umirova, A.S.Sadullayev, A.T. Mirzaev, Z.I.Usmanova, Z.T.Abdulxakimov, M.T.Alimova, M.Z.Nurfayziyeva, N.A.Jo'rayeva, Z.S.Abriyev kabi olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarida rekreatsiya turizmiga ta'sir etuvchi omillar, rekreatsiya turizmini rivojlantirishning nazariy asoslari o'rganilgan⁵. Shunga qaramasdan, olib

Babikova., H., M., Oliinyk. (2022). Fundamentals of development of tourist and recreational potential of regions. Balanced Nature Using, doi: 10.33730/2310-4678.1.2022.255219, Irina, F., Zhuckovskaya., Marina, V., Krasnova., Olga, B., Yares. (2020). On the Influence of Population Income and Foreign Exchange Rate on the Development of a Tourism-Recreational Country's and Region's Facilities. doi: 10.2991/AEBMR.K.200324.070, Жолдасбеков А.А., Мамадияров М.Д., Жолдасбекова Б.А. ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ КАК ОСНОВА ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 11-3. – С. 213-214; Григоренко Т.Н. Организация детского спортивно-экологического туризма на полуострове Крым // Сервис в России и за рубежом. 2022. Т.16. №4. С. 107–116. DOI: 10.5281/zenodo.7089409.

⁴ Fundamentals of the development of tourist and recreational potential of regions. Balanced Nature Using, doi: 10.33730/2310-4678.1.2022.255219, Irina, F., M.V.Zhuckovskaya, O.B.Krasnova,Yares. (2020). А.А. Жолдасбеков, М.Д.Мамадияров, Б.А.Жолдасбекова Туристско-рекреационные ресурсы как основа туристско-рекреационного потенциала // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 11-3. – С. 213-214; Григоренко Т.Н. Организация детского спортивно-экологического туризма на полуострове Крым // Сервис в России и за рубежом. 2022. Т.16. №4. С. 107–116. DOI: 10.5281/zenodo.7089409. Вампилова, Л. Б. Туристские ресурсы и туристско-рекреационное районирование Ленинградской области / Л.Б. Вампилова, М.Н. Кувардина, В.Л. Мартынов. - Москва: Мир, 2015. - 139 с. Велединский, В.Г. Спортивно-оздоровительный сервис. Учебник / В.Г. Велединский. - М.: КноРус, 2016. - 865 с. Ветитнев, А. М. Лечебный туризм / А.М. Ветитнев, А.С. Кусков. - М.: Форум, 2020. - 592 с. Управление развитием рынка лечебно-оздоровительного туризма / А.М. Ветитнев, А.А. Киселева, А.П. Конторских. - М.: ИНФРА-М, 2016. - 160 с. Вяткин, Л. А. Туризм и спортивное ориентирование / Л.А. Вяткин, Е.В. Сидорчук. - М.: Academia, 2019. - 208 с.Джанджугазова, Е. А. Туристско-рекреационное проектирование. Учебник / Е.А. Джанджугазова. - М.: Academia, 2017. - 272 с. Можаяева, Н. Г. Туристские ресурсы России. Практикум / Н.Г. Можаяева. - М.: Форум, Инфра-М, 2017. - 112 с.Сенин, В. С. Туризм. Мини-словарь / В.С. Сенин. - М.: Финансы и статистика, 2018. - 217 с.Страноведение. ОАЭ, Япония, Китай. - М.: Книгодел, 2017. - 262 с. Шаруненко, Ю. М. Рекреационный туризм / Ю.М. Шаруненко. - Москва: Огни, 2016. - 117 с. D.S.Umirova Master's Thesis Improvement of Health and Medical Tourism and Tourist-recreational Services in Uzbekistan Based on the Experience of Japanese and Other Developed Countries. Ritsumeikan Asia Pacific University In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science in International Cooperation Policy June 2024.

⁵ [Possibilities of tourism development in Kashkadarya region](#). A.M. Abduvohidov «Global science and innovations 2024: Central Asia» 1 (1), 21-25, A.N. Norchayev "Жиззах минтақасида туристик-рекреацион кластерни жорий қилишнинг таъкилий механизмлари." *архив научных исследований* 2.1 (2022). D.S. Umirova "Hududiy turizmni innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish (Qashqadaryo viloyati misolida)" Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish bo'yicha yozilgan dissertatsiya, Toshkent-2022y. M.Z. Nurfayziyeva. Tourism product (Textbook). –T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2024, 154 p. N.A.

borilgan tadqiqot ishlarida Qashqadaryo viloyatida mavjud rekreatsiya turizmi imkoniyatlari yetarli yoritib berilmagan.

Jo'rayeva. "Hududiy agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslarini takomillashtirish (Toshkent viloyati misolida)" Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish bo'yicha yozilgan dissertatsiya, Toshkent-2024y. Z.S.Abriyev "O'zbekistonda turizm salohiyatini rivojlanishtirish mexanizmlarini takomillashtirish" Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) ilmiy darajasini olish bo'yicha yozilgan dissertatsiya, Toshkent-2023y. A.A. Eshtayev The Essence and Composition of Regional Tourist Resources: Scientific Theoretical Analysis/ International Conference on Advanced Research in Social and Economic Science (ICARSE 2022). 2023, 528-535 b, M.T.Aliyeva (2020). Xizmat ko'rsatish soxasi tarmoqlarini rivojlantirish istiqbollari. *Архив научных исследований*, 1(13). извлечено от <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1567>, S.R.Safaeva. Problems of training specialists in the field of tourism in Uzbekistan. /Journal of innovations in economy. 2021. Vol. 4, Issue 7. Pp.28-32. Mirzaev A.T. O'zbekistonda turizm-rekreasiya faoliyatini boshqarish metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc.) ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T.: TDIU, 2021. – 254-b.; X.Ф.Очилова Анализ потребности индустрии туризма в квалифицированных кадрах //Economics and Innovative Technologies. – 2023. – T. 11. – №. 4. – С. 396-406. Matyakubov U. Matniyozov M., Government support in developing rural tourism in Uzbekistan//Science and innovation. – 2022. – T. 1. – №. A5. – С. 343-359. Suyunovich, Tuxliev Iskandar, and Bobur Sobirov. "Ways to increase the competitiveness of tourism services through the application of digital technologies in Uzbekistan." (2023).